

DR. BAKÓ ELEMÉR:

1977

Washington György

és Kováts Mihály

Az amerikai-magyar

kétszáz év

KATOLIKUS MAGYAROK VASÁRNAPJA 1977 április 10.

(Ez évben van kétszáz esztendeje, hogy Fabricy Kováts Mihály, az Európában hírneves huszártiszt megérkezett Amerikába és felajánlotta kardját az amerikai szabadság győzelmének kivívására. — Most kétszáz éve kezdődött katonai szolgálata Washington György főparancsnoksága alatt, amely aztán 1779-ben, hősi halálával végződött. A magyar bicentenniálé emlékezetére közöljük az alábbi tanulmányt:)

★

1777 tavaszán az Egyesült Allamok ügyének szolgálatára Amerikába érkező Fabricy Kováts Mihály nyugalmazott huszárörnagy (később a Pulaszki Légión ezredes-parancsnoka), majd pedig a nyár során már Párizsban kapott tábornoki és lovassági főparancsnoki „szerződéssel” jelentkező gróf Pulaszki Kázmér lengyel szabadsághős nem sok szerencsével járt sem Washington fővezérnél, sem pedig később, a „Pulaszki Légión” néven ismertté vált független szabadcsapat, a „First American Legion” felállítása után.

Kovátsot, egy rosszul tolmácsolt bemutatkozó beszélgetés után, az akkor már itt tartózkodó sok francia tisztet rendre elutasító Washington nem javasolta alkalmazására; Pulaszkit pedig, bár a Párizsban kötött szerződés érvényességét az amerikai fővezér nem vonhatta kétségbe, négy hónap múlva Pulaszkit nyelvtudása, az amerikai

viszonyokkal és közszellemmel való ismeretének nem szólnak semmit sem arról, hogy volt-e valarancsnoki posztról; és bár brigadéros tábornoki rangját meghagyta, csupán egy korlátozott számú „légio” (könnyű lovasságból, gyalogságból és csekély tüzérségből álló szabadcsapat) felállítására adott neki engedélyt. Ennek a szervezője, kiképzője és parancsnokló ezredese (Colonel Commandant) lett a magyar Fabricy Kováts Mihály ezredes, valamikor Nagy Frigyes porosz király „Pour le Merit” rendjellel kitüntetett kapitánya, szabadcsapat-parancsnoka.

Változatos eredményű bevetések után ez a frissen szervezett „Pulaszki Légio” a távoli South Carolina állam rendkívül fontos kulcsvárosának, Charlestonnak a megmentésével írta be nevét az amerikai történelembe. Ennek folyamán, 1779. május 11-én, Kováts ezredes Charleston alatt hősi halált halt. Hamarosan követte őt barátja és bajtársa, Pulaszki Kázmér is, aki október 9-én halt bele a georgiai Savannah város sikertelen ostrománál szerzett súlyos sebébe.

Az amerikai hadsereg átszervezése

A történészek ezzel le is szokták zárni a korábbi külföldi hősről szóló megemlékezéseiket. Főleg nem szólnak semmit sem arról, hogy volt-e valami hatása a „Pulaszki Légiónak” és a szervezése során benyújtott javaslatoknak katonai téren; ezek a javaslatok, bár Pulaszki nevével voltak jegyezve, nyilvánvalóan Kováts ezredesnek, a hivatásos katonatisztnak és régi szabadcsapat-parancsnoknak a javaslatai voltak, és azokat a Pulaszki Légio szervezése során a gyakorlatba is állították.

A közelmúltban ebben az irányban kiterjesztett kutatásaim során megtaláltam a bizonyítékaikat annak, hogy kevésbé e két európai hős halála után, Washington fővezér megváltoztatta az álláspontját, belátta a szabadcsapat-szervezés és kiképzés fontosságát, és ennek megfelelően válaszával „forradalmi” javaslatot tett a kongresszusnak.

Ez a nagy változás Washington fővezér gondolkodásában kerek egy esztendővel Pulaszki halála után öltött végleges formát, abban az összefoglaló szervezési javaslatban, amelyet Washington 1780. október 11-én írt a kongresszus elnökének. A kongresszus elnöke ugyanis egy héttel azelőtti, október 4-i átiratában tudomására hozta a fővezérnek, hogy a fenyegető hadihelyzetre való tekintettel szükségesnek tartják a hadsereg átszervezését: a brit hadsereg sikeres északi és déli hadjáratai következtében megtizedelt ezredek össze kell vonni, a használható tisztialomány apadását figyelembe véve, a hadsereg számának csökkentésével a fenntartás kiadásait is le kell szállítani; ugyanakkor azonban növelni kell az átszervezett ezredek ütőképességét is. Ennek az utasításnak a végrehajtását viszont a kongresszus teljes hatáskörrel a fővezérre bízta.

Washington fentebb említett válaszában, bár elvállalja a megbízatást, több kritikai és módosító megjegyzést is tesz. Legelsősorban is utal arra, hogy bár a tisztek hiánya önmagában is elegendő ok lenne az utasításban kijelölt lépések megtételére, mégis a hadseregnek a sok kiállott szervenés következtében kialakult hangulatát figyelembe kell venni. A létszámcsökkentés könnyen maga után vonhatja a tisztek nagy csoportokban való kiválását, ahogyan az egy korábbi állománycsökkentés alkalmával is történt. Annak pedig nem lehetett útját állni, mert a nagyrészt az egyes államok lakói köréből állított népfelkelő (militia) egységek szinte kizárólag csak a saját államuk területének a védelmére voltak kötelezhetők, és eleinte csak bizonyos időre vállaltak szolgálatot. (Ugyancsak állandóan baj volt a zsold, élelem, ruházat, felszerelés stb. terén is.)

Mivel pedig a ténylegesen szolgáló tisztek készségét egy ilyen állománycsökkentési reform

teljesen alááshatja, a fővezér azt javasolta, hogy a kongresszus szavazzon meg a tisztek számára egy új fizetési és nyugdíjtörvényt, amely a békekötés után is biztosítaná a megélhetésüket. Washington rámutatott arra, hogy bár egy ilyen rendezés biztosítása az első tekintetre nagy anyagi tehernek látszik, átfogó pénzügyi rendezés hiányában a tisztek továbbra sem fognak érezni semmi függést a felső vezetéstől, a szolgálat teljesítését szívességnak tekintik, és a fegyelem fenntartása szinte lehetetlenné válik. — Ennek a következménye pedig továbbra is általános fegyelmetlensége, a hadifelszerelés és a készletek elhanyagolása és pazarlása lesz, ami viszont a végén összehasonlíthatatlanul többé fog kerülni, mint a fenti javaslat megvalósítása, mert az amerikai szabadságmozgalom ügyének a bukását fogja maga után vonni.

Washington ezután ékes szavakkal mutatott rá arra a különbségre, ami Európa tisztikarainak és az amerikai tisztikarnak a helyzete közt tapasztalható: míg az európai tisztek az állam legfelsőbb vezetésének és a saját társadalmuknak teljes megbecsülését és megfelelő anyagi támogatását élvezik — egy olyan hivatás betöltésében, amelyre gyakran már kora ifjúságuktól fogva rendszeres tanulással és gyakorlással készülnek, a katonatiszti pálya fontosságának teljes tudatában, és amelyben egész életüket le is töltik — az amerikai tisztek esetében a katonai pályafutás egy hirtelen elhatározás eredménye, aminek a háború befejeztével vége is van.

Nagy változás volt ez Washington fővezér fel-fogásában, hiszen eredetileg maga sem volt hivatásos tiszt; az európai tisztek érdemeinek elismerésére, különösképpen az Európában kialakult testnevelés és kiképzés elveinek az Egyesült Államok hadseregében való meghonosítására alig három évvel ezelőtt még nem talált volna ilyen szavakat. Nem kétséges, hogy ebben a fel-fogásbeli fejlődésben nagy szerepe volt az 1778-ban megkötött amerikai—francia katonai szövetségnek, valamint a Washingtont közvetlen közelből befolyásoló európai tiszteknek, elsősorban Lafayette és Steuben tábornokoknak, de nem utolsó tekintetben annak a hősiek önfeláldozásnak, amellyel például Kovács Mihály, a magyar hivatásos tiszt áldozta oda életét az amerikai szabadság és függetlenség ügyének.

Lovasság és légió

De anélkül, hogy Washington átfogó javaslatának összes részleteire rátérnénk (amelyek során a fővezér a kongresszus által elegendőnek tartott 18 000 fő helyett még egy védekező hadviselésre szorított amerikai hadsereg létszámát is legalább 22 000 főre számította ki, amit, ha egyáltalán támadásra képessé akarnak tenni, legalább 30 000 főre akart emeltetni, 50 ezredbe szervezve), e vázlatos cikk keretében hadd térjünk rá egyenesen a fővezéri javaslatnak a lovassággal kapcsolatos részére, a régies stílust kissé közelebb hozva a mai olvasóhoz:

„Lovas ezredek helyett — írja Washington — Légiós Csapatokat (Legionary Corps) javasolnék, amelyek négy lovas dragonyos szakaszból állnának, egyenként 60 emberrel	200
es két nem lovasított szakaszból, ugyanolyan létszámmal	120
	—
	360

ugyanolyan számú tiszti és altiszti állománnyal, mint jelenleg. Hogy az ezredeket nagyobb létszámra emeljük, azt csak rendkívül nagy költség árán tehetnénk, először, hogy a lovakat beszerezzük, aztán pedig, hogy továbbra is eltartsuk azokat. És úgy gondolom, hogy — bár a létszámnövelés hasznos lenne —, az mégsem lényeges. Én előnyösebbnek tekinteném a Légiós Csapatot, mivel az a fajta szolgálat, amely minálunk a lovasságra vár, majdnem mindig megkívánja a támogatást a gyalogság részéről; elszállásolás alkalmával, mivel a takarmány beszerzése miatt a főserégtől általában távolabbra kell lenniük, biztonságuk szempontjából nélkülözhetetlen a gyalogság; és hogy olyan gyalogságot adjunk melléjük, amelyet az ezredektől vontunk el, az sok kényelmetlenséggel jár.”

Aztán indokolásul így folytatja a fővezér:

„A négy (lovas) ezred mellett nem kerülhetem el, hogy két Partizán Csapat fenntartását ne javasoljam, Armand ezredes és Lee őrnagy parancsnoksága alatt. Bár én általában nem kedvelem a független csapattesteket, úgy gondolom, hogy egy, a hadsereg mellett szervezett Partizán Csapat sok tekintetben hasznos. Neve és rendeltetése növeli a vállalkozásra való készséget; és a két tisztnek, akit említettem, a leg-

több igényjogosultsága van arra, hogy megkapja a köz elismerését. Armand ezredes rendkívül érdemes tiszt, akinek az irányában, amellet, hogy külföldi, hogy megvan a társadalmi rangja, és anyagilag is áldozatokat hozott, a tapintat és az igazságérzet egyaránt megkívánja, hogy továbbra is rendelkezésére álljanak azok a lehetőségek, amelyeknek a segítségével becsülettel szolgálhat. Lee őrnagy olyan kiválóan szolgált, és oly sok tehetsége van egy ilyen fajta csapat parancsnoklására — és annyi elismerést érdemel azért, amilyen tökéletes rendben tartotta csapa-

tát, valamint azokért a szép sikerekért, amelyeket ért, hogy az egész szolgálathoz a veszteségére válnék, és elkedvetlenítené az érdemekre vágyót, ha őt törölnék a létszámból. Es én nem látok módot arra, hogyan lehetne őt beiktatni egy ezredbe úgy, hogy a megoldás az ő számára is kielégítő legyen és meglegyen a lehetősége arra is, hogy hasznosan szolgáljon anélkül, hogy túlságosan megzavarná a lovasság egész szolgálati vonalát."

Végül, mintegy engedményként, a kongresszus alkudozásra hajlamos, takarékoskodó tagjai felé, hozzátette Washington:

„A Partizán Csapatot fel lehet állítani 3 szakasz lovasított dragonyosból, egyenként ötven lovassal 150
és 3 szakasz nem lovasított dragonyosból, egyenként hasonlóan ötven emberrel 150
300

Míg tehát sem az alig 80—100 főnyi „lovas-ezredek” parancsnokait, sem pedig egységeik érdemeit meg sem említi — mert Baylor, Bland, Moylan és Sheldon „ezredekéről” valóban nem lehetett sok mondanivalója —, a két tehetséges szabadcsapat-parancsnok érdemeit nem gyozi eléggé hangsúlyozni. Ugyancsak részletesen kifejti a szabadcsapat fontosságát, felsorolja a lovasságtól eltérő szervezeti felállításának okait, sőt a két javasolt szabadcsapat összetételét és létszámát külön-külön ugyanolyannak javasolja, mint amellyel Kovátsék egysége elindult másfél évvel azelőtti déli bevetésére.

Washington nem kapott jelentést

Ezek után fel kell vetnünk a kérdést: hogyan történt ez a változás Washington Györgynek a lovasság szervezésével, közelebből, a szabadcsapat alkalmazásával kapcsolatos felfogásában?

Ha nem állunk meg Kováts Mihály, illetve Pulaszki Kázmér halálánál, és nem elégszünk meg annak a ténynek a rövid lerögzítésével, hogy „aztán pedig a Pulaszki Légió maradékát beolvastották az Armand Légióba, amely viszont a déli harcok során felmorzsolódott”, hanem részletesen tanulmányozzuk 1779 és 1780 katonai forrásanyagát, elsősorban magának Washington Györgynek a levelezését, meglepő felfedezésekre jutunk.

Mindenekelőtt rájövünk arra, hogy két hónappal Charleston város felszabadítása után, Washington fővezér még nem kapott hivatalos jelentést az ott történt katonai eseményekről, Kováts Mihály ezredes hős halálának körülményeiről, Pulaszki tábornok további harcairól, amelyeknek a brit hadsereg üldözése és állandó zaklatása révén döntő szerepük volt abban, hogy az a jelentős brit erő egészen a georgiai Savannah városáig visszavonult. Közben azonban állandóan jöttek a hírek: szóban, levelekben, újságjelentések, rölapok formájában, hol a brit sereg teljes pusztulásáról szólva, hol pedig, főleg a brit forrásokból rendszeresen terjesztett „változatokban”, minden amerikai vonatkozást csökkentve vagy törzítva.

Egy, 1779. június 13-án, tehát több mint egy hónappal Kováts ezredes halála után, Gates tábornokhoz küldött levelében azt írja Washington, hogy „napok óta tartja magát az egyik jelentésben foglalt hír, amely a délen elért nagyon fontos eredményekről szól. Olyan sok egybehangzó körülmény jutott tudomásunkra, hogy a rendes (szolgálati) információ elmaradását nem tekintve, a tényt aligha lehet kétségbevonni. Itt küldök Önnek egy példányt abból az értesülésből, amit 7-i dátummal a kongresszus elnökétől kaptam; és egy levélnek a kivonatát, amelyet éppen most kaptam Mitchell ezredestől. Ha igaz, ez az egyik legdicsőségesebb esemény, ami megtörténhetett, és a legnagyobb megbecsülést fogja hozni fegyvereinkre.” Ezt követően még több,

hasonló nyilatkozata maradt fenn Washingtonnak, az ezidőtájt irt levelezés darabjaiban. A fővezér tehát kész volt megadni a teljes elismerést a Charleston városa és általában a Dél megemlézése során kiemelkedő érdemeket szerzett hősöknek és csapatoknak.

Dehát akkor miért nem történt meg ez az elismerés sohasem a későbbiek folyamán?

A déli hadseregcsoport hallgat

Elsősorban is azért nem, mert Lincoln Benjamin tábornok, a déli hadseregcsoport főparancsnoka, talán magasabb politikai megfontolásból, sohasem jelentette Washingtonnak, hogy Charleston város vezetősége, sőt maga a Függelenségi Nyilatkozatot aláíró Rutledge kormányzó is, már elvben elhatározta a városnak a britek számára való átadását — feltéve, hogy a brit parancsnok garantálja a város-semleges jellegét és a tengeri kereskedelem szabad folytatását. Az a tény, hogy a város feladására irányuló tárgyalások már meg is kezdődtek, és hogy azokat csak a Pulaszki Légiónak a városba történt rendkívül ügyes és vakmerő bevonulása, valamint Pulaszki Kázmer és az ott született, fiatal Laurens alezredes, a kongresszus elnöke fiának az erőteljes fellépése szakította meg, a sikeres védelem kiépítésében pedig oroszlánrész jutott a magyar Kövats ezredesnek, nem lehetett nyilvánosságra hozni. Lincoln tábornok tehát hallgatott.

A légió jelentősége

Ezért tehát, bár a jelentésekből világosan kivehető volt a brit „vereség” (Washington szava egy másik helyen), az amerikai fővezér csak akkor kapott teljes képet a történekről, amikor Laurens alezredes, a nyári harcok során szerzett sebesüléséből felépülve, november végén megjelenik Washington főhadiszállásán, és megtartja beszámolóját. Ekkor győzte meg Laurens (aki mint Washington korábbi szárnysegéde, a fővezér teljes bizalmát élvezte), Washington tábornokot arról, hogy „lovassági szempontból feltétlenül szükség van amerikai főlényre, ha a Délen eredményt akarnak elérni”. E tekintetben pedig elsősorban az önálló akcióra képes „légió”, azaz szabadcsapat típusú egységekre volt szükség.

Mi volt tehát Washington György teendője ebben a helyzetben?

Elsősorban is rendeznie kellett saját viszonyát az egyetlen, még megmaradt külföldi tiszttel, aki alkalmas volt egy szabadcsapat parancsnoklására, a francia Armand ezredessel (teljes nevén Charles Armand, Marquis de la Rouerie). Bár Washington Armandot korábban még haditörvényszék elé is állította, hogy megfegyelmézzze, és Armand több, a saját egysége növelésére irányuló javaslatát, lépését, a fővezér személyesen hiúsította meg — közben minden tőle telhetően elkövetve, hogy amerikai születésű „lovassági ezredeseit” kedvező helyzetbe hozva, számukra az érdemszerzést megkönnyítse —, most egymás után írja Armandnak az elismerő leveleket, még a tábornoki kinevezést is kilátásba helyezve neki egy későbbi időpontban. Közben pedig keserű bosszúsággal veszi tudomásul, hogy „lovassági ezredesei” semmire sem valók.

A következő, 1780. esztendő során azonban nagy csapás éri az Egyesült Államokat: a britek új támadása Charleston ellen sikerrel jár, és a tehetségtelen Lincoln tábornok, aki egész hadseregével hagyta magát bezáratni a városba, kététi ostrom után megadja magát. Elveszett a déli hadsereg, és ezzel megnyílt az út Washington György hátába, South Carolina területén át North Carolina és Virginia államokba.

Most derült ki igazán, hogy mekkora jelentősége van a gyorsan mozgó, független akciókra is képes szabadcsapatoknak! A Tarleton őrnagy parancsnoksága alatt valamikor éppen a Pulaszki Légío ellenében felállított Brit Légiót ugyanis délre szállította a brit főparancsnokság, és az nagy pusztítást okozott az amerikai csapatokban és a polgári lakosságban egyaránt.

Igy jött létre, hosszabb előkészítés és megfontolás után Washington fővezérnek a kongresszus elnökéhez intézett, 1780. október 11-én kelt javaslata.

Azt, hogy sem a két, hősi halált halt szabadcsapat-parancsnok, Kováts és Pulaszki, sem pedig a Pulaszki Légío nincs megemlítve Washington javaslatában, rendkívüli kényszerítő körülménynek tulajdoníthatjuk. Ebben az évben folyt le ugyanis Arnold tábornok (Benedict Arnold) ellen egy haditörvényszéki eljárás, amely — bár

csupán megrovással végződött Arnold számára, és utána megkapta West Point parancsnokságát — a hiú és nagyravágyó tábornokot a teljes áru-
lásba sodorta. Bár a West Point átadására irányuló összeesküvés felfedése után Arnoldnak sikerült megszöknie, a vele együtt kémkedő brit tiszt, André őrnagy, amerikai kézre került, és 1780. október 2-án ki is végezték. Hát lehetett-e a teljesen felkavart amerikai közvéleményt még azzal is megterhelni, hogy ez év májusában már különben is brit kézre került Charleston egy évvel azelőtti megmentését megelőző, szintén súlyos eseményeket (amelyekkel kapcsolatban ha formális jelentést írnak a kongresszúsnak, teljes vizsgálatot kellett volna indítani), Washington György azzal idéz fel, hogy név szerint felsorolja Charleston másfél évvel azelőtti megmentőit?

Aligha. „Magasabb érdekből” most is hallgatni kellett felőlük, és rágyógó hőstetteik felől.

Washington György azonban e két hős tisztet bebizonyosodott igazán ismerte el azzal, hogy az általuk megteremtett szabadcsapatot, mint az amerikai lovasság jövőendő szervezési formáját, hivatalosan javaslatba hozta.

A két tiszt közül pedig Kováts Mihály ezredesé a katonai szempontból nagyobb érdem, hiszen még Pufaszkai Kázmér saját, írásban ismételtett tanúbizonysága szerint is Kováts volt az egyetlen nivatásos tiszt Amerikában, aki ezt a mesterséget értette. *)

*) A szövegben előforduló idézetek és a Washington Györggyel kapcsolatos utalások megtalálhatók a „The writings of George Washington, from the original manuscript sources, 1745—1799” című, 39 kötetes sorozatban, amely az Egyesült Államok kongresszusa megbízásából a United States George Washington Bicentennial Commission irányítása alatt John C. Fitzpatrick szerkesztésében jelent meg. (Washington Government Printing Office, 1931—1944.) Washington iratai a megrás időrendje szerint vannak besorolva; az e cikkben felhasznált anyag a 6.—20. kötetekből való.

